

Dabas atjaunošanu nerealizēs Brisele – tā būs jāveic kopā ar zemes īpašniekiem. Secinājumi Latvijas kontekstā.

Lēna Kristeri - Lauku dzīvotspējas direktore Somijas Lauksaimniecības ražotāju un meža īpašnieku centrālajā savienībā (MTK)

un

LMSP komentārs Latvijas situācijai

Bioloģiskās daudzveidības stiprināšana, ūdensteču stāvokļa uzlabošana un pielāgošanās klimata pārmaiņām ir mērķi, kuru labad mums ir jāstrādā. Vienlaikus jāatceras, ka lielā mērā dabas atjaunošana Somijā skars privātīpašumā esošas zemes. Ja zemes īpašnieki neuzticēsies šim procesam un nebūs tam nodevušies, vai ja pret viņiem neizturēsies taisnīgi, šie mērķi netiks pārvērsti praktiskā rīcībā.

Eiropas Dabas atjaunošanas regula pieprasa līdz 2050. gadam uzlabot degradēto ekosistēmu stāvokli. Somijas nacionālais atjaunošanas plāns pašlaik tiek izstrādāts. Tas nav īstermiņa projekts, bet gan prasīs risinājumus, kuru ietekme būs jūtama gadu desmitiem. Tāpēc mums tagad ir jāpieņem grūti lēmumi par plāna saturu, finansējumu un nacionālajām izvēlēm. Mēs nevaram atļauties nepamanīt tā ietekmi uz vidi, zemes īpašniekiem, iztikas līdzekļiem un nacionālo ekonomiku.

Izdarot savas nacionālās izvēles dabas atjaunošanā, Somijai jārīkojas ar veselīgu pašcieņu un paš aizsardzību. Tas nenozīmē ar dabu saistīto mērķu noniecināšanu, bet gan pilnīgu regulā paredzētās rīcības brīvības izmantošanu un Somijai unikālo iezīmju ņemšanu vērā. Meži, lauksaimniecība, pārtikas ražošana, kokmateriālu pieejamība un lauku dzīvotspēja Somijai ir ar izcilu nozīmi. Tāpēc regulas ieviešanai jābūt saskaņā ar Somijas apstākļiem.

Lielākās bažas no zemes īpašnieku viedokļa ir saistītas ar nenoteiktību. Ja biotopu interpretācijā būs neskaidrības un ja atjaunošanas izmaksas nebūs zināmas vai ietekmi nevarēs ticami novērtēt, būs grūti veidot uzticību. Īpaši svarīgi ir, lai meža biotopu definīcijas būtu precīzas un prognozējamas, kā arī ņemtu vērā nacionālos apstākļus. Ja robežas būs neskaidras, tam var būt

neparedzētas sekas uz zemes īpašnieku pieņemtajiem lēmumiem, kokmateriālu tirgu un investīcijām.

Somija varētu ņemt piemēru no Zviedrijas, kur uzsvars tiek likts uz nodrošinātās rīcības brīvības izmantošanu, izmaksu efektivitāti, brīvprātīgu rīcību un stimuliem. Sākumpunkts ir risinājumi, kurus var īstenot praksē, un reālistisks finansējuma līmenis, nevis jauni aizliegumi vai ierobežojumi.

Somijā pieņemtā nostāja ir tāda, ka atjaunošanas pasākumi privātajās zemēs balstīsies uz brīvprātības principa. Tas ir pareizs sākumpunkts, taču tas ir jāīsteno arī praksē. Ja ieviešana netieši novedīs pie jauniem pienākumiem, lietošanas ierobežojumiem vai tam, ko sauc par "pelēko aizsardzību", uzticība tiks ātri iedragāta. Šī iemesla dēļ zemes īpašnieku tiesību aizsardzība, atklāts ietekmes novērtējums un adekvāta kompensācija ir panākumu priekšnoteikumi.

METSO programma - Somijas mežu bioloģiskās daudzveidības programma - ir parādījusi, ka dabas stāvokli var efektīvi uzlabot, ja zemes īpašniekiem pašiem ļauj pieņemt lēmumus un pēc tam viņi saņem atbilstošu kompensāciju. Tāda pati pieeja ir jāpiemēro arī dabas atjaunošanā.

Dabas stāvokļa uzlabošana var pavērt arī jaunas iespējas. Dabas vērtību tirgus, brīvprātīgi atjaunošanas projekti un pieaugošā uzņēmumu interese par ar dabu saistītām investīcijām var radīt jaunus ienākumu avotus zemes īpašniekiem. Tam tomēr ir vajadzīgi skaidri un nepārprotami noteikumi, funkcionējošs tirgus un stabils finansējums.

Mums ir vajadzīgs plāns, kas uzlabo dabas stāvokli, vienlaikus aizsargājot īpašumtiesības, priekšnoteikumus iztikas nodrošināšanai un lauku dzīvotspēju. Komisijai sniegtajām saistībām jābūt reālistiskām, juridiski ilgtspējīgām un finansiāli dzīvotspējīgām.

Galū galā dabas atjaunošana nav saistīta tikai ar hektāriem vai procentos izteiktiem mērķiem. Runa ir par dabas stāvokļa uzlabošanu ekoloģiski, finansiāli un sociāli ilgtspējīgā veidā. Tā ir operācija, kurā zemes īpašnieki nav problēma, bet gan svarīga risinājuma daļa.

Secinājumi Latvijas kontekstā

Latvijas Mežu sertifikācijas padome uzsver, ka Somijas ekspertu viedoklis ir **ārkārtīgi aktuāls mūsu Latvijai**, jo abas valstis vieno liels privāto mežu un zemes īpašnieku īpatsvars, spēcīga kokrūpniecība un līdzīgi izaicinājumi saistībā ar Eiropas Savienības Dabas atjaunošanas regulas ieviešanu. Galvenie seši secinājumi Latvijai ir šādi:

Pirmkārt, tas ir brīvprātības princips pret "pelēko aizsardzību". Arī Latvijas meža īpašniekiem lielākās bažas rada tieši neskaidrība un birokrātija, piemēram, mikroliegumu noteikšana bez zemes īpašnieka piekrišanas. Ir skaidri redzams, ka panākumus var gūt tikai tad, ja atjaunošana ir brīvprātīga. Ja valsts mēģinās ieviest slēptus ierobežojumus jeb t.s. "pelēko aizsardzību", tiks sagrauta jebkāda uzticēšanās valsts institūcijām, kas jau tā pie mums Latvijā ir ļoti trausla.

Otrkārt, ļoti svarīgas ir finansiālas kompensācijas un stimuli, nevis sodi, jo, tāpat kā Somijas METSO programma, arī Latvijai ir vajadzīgi efektīvi un dāsni kompensāciju mehānismi par saimnieciskās darbības ierobežojumiem. Ja meža īpašnieks redzēs ekonomisku jēgu un taisnīgu atlīdzību par dabas vērtību saglabāšanu, viņš kļūs par sabiedroto, nevis oponentu.

Treškārt, mums jāiestājas par nacionālo interešu aizstāvību un "veselīgu pašlabumu". Latvijai, izstrādājot savu nacionālo dabas atjaunošanas plānu, ir maksimāli jāizmanto regulas pieļaujamā elastība. Meža nozare ir Latvijas eksporta un lauku reģionu dzīvotspējas mugurkauls. Mērķu akla pārņemšana bez vietējā konteksta izvērtēšanas var apdraudēt koksnes pieejamību un investīcijas Latvijas kokrūpniecībā.

Ceturtkārt, ir nepieciešama tiesiskā prognozējamība un skaidras definīcijas, jo pašlaik Latvijā bieži trūkst vienotas un prognozējamās izpratnes par biotopu kvalitātes kritērijiem. Mūsu domubiedru Somijā uzsvērtais aicinājums pēc "precīzām un prognozējamām meža biotopu definīcijām" ir kritisks arī Latvijai, lai meža īpašnieki varētu plānot savu darbību ilgtermiņā, nebaidoties no pēkšņiem saimniekošanas aizliegumiem un histēriskām ekoaktīvistu prasībām.

Piektkārt, tās ir jaunas tirgus iespējas jeb dabas vērtību tirgus. Dabas atjaunošana nav tikai slogs. Sakārtojot likumdošanu, Latvijas meža un zemes īpašniekiem var pavērties iespējas gūt ienākumus no oglekļa kredītiem vai bioloģiskās daudzveidības kredītiem, kurus pērk privāti uzņēmumi - t.s. brīvprātīgais dabas kapitāla tirgus.

Sestkārt, īpašniekam jābūt kā daļai risinājuma. Galvenā atziņa, kas Latvijas politikas veidotājiem būtu jāpārņem no Somijas kolēģiem – meža un zemes īpašnieks nav dabas ienaidnieks vai "problēma". Bez viņa iesaistes, izpratnes un atbalsta dabas daudzveidības mērķus sasniegt praktiski nav iespējams.

Šos sešus principus ir jāievēro un jāīsteno nākošajai Latvijas Saeimai, ja tiešām patiesa vēlme ir mūsu Latvijas neatkarība, labklājība un konkurētspēja, ko ikkatrs politiskais spēks tik ļoti uzsver!